

Nr 226.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående reglering av vissa familjepensioner m. m.; given Stockholms slott den 5 april 1946.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Ernst Wigforss.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:ts Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 5 april 1946.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, ERLANDER, DANIELSON, VOUGT, MYRDAL, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om reglering av vissa familjepensioner m. m. samt anför därvid.

1. Pensionsbestämmelser och pensionsnivå för nu utgående familjepensioner.

För flertalet befattningshavare och arbetare i statens tjänst ävensom för lärare vid folk- och småskolor m. m. samt högre kommunala skolor ha tjänste- och familjepensionsregleringar beslutats vid 1941—43 års riksdagar. De med anledning härav utfärdade nya familjepensionsreglementena äro 1941 års allmänna familjepensionsreglemente (nr 1009), 1942 års familjepensions-

reglemente för arbetare (nr 453), folkskolans familjepensionsreglemente (1942: 700) samt familjepensionsreglementet för de högre kommunala skolorna (1943: 511). Av dessa reglementen trädde de tre förstnämnda i kraft den 1 juli 1942 — dock med retroaktiv verkan å befattningshavare, som avgått ur tjänst efter den 30 juni 1939 och alltjämt levde den 1 juli 1942. Reglementet för de högre kommunala skolorna erhöll tillämpning från och med den 1 juli 1943 med motsvarande retroaktiv verkan. Å familjepensioner, som beviljats enligt nu nämnda reglementen — i det följande benämnda *nyaste* pensioner — utgå tilläggsförmåner i form av rörligt tillägg och kristillägg, liksom fallet är med motsvarande nyaste tjänstepensioner.

Familjepensioneringen var för samma anställningshavare i tiden närmast före nämnda reglementens tillämpning reglerad genom följande bestämmelser, nämligen 1936 års allmänna familjepensionsreglemente (nr 542), 1936 års familjepensionsreglemente för arbetare (nr 543), 1938 års familjepensionsreglemente för folkskollärare m. fl. (nr 424) samt 1939 års familjepensionsreglemente för lärare vid högre kommunala skolor (nr 378). 1936 års allmänna familjepensionsreglemente erhöll tillämpning å befattningshavare inom statsförvaltningen, i den mån staten övertog den av särskilda kassor för olika befattningshavargrupper bedrivna verksamheten. Sålunda övertogs:

den 1 juli 1937 civilstatens änke- och pupillkassa, arméns och marinens familjepensionskassor samt telegrafverkets och statens järnvägars änke- och pupillkassor;

den 1 januari 1938 tullstatens enskilda pensionsinrättning;

den 1 juli 1939 pensionsinrättningarna vid universiteten samt

den 1 juli 1940 viss del av lotsverkets enskilda pensionskassa.

I fråga om läroverkslärarna, vilka i familjepensionshänseende voro anslutna till statens pensionsanstalt på grund av tidigare inordnande av lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa under anstalten, blev 1936 års allmänna familjepensionsreglemente tillämpligt från och med den 1 juli 1938 med viss retroaktivitet från årets början. I övrigt trädde de i detta sammanhang berörda reglementena i tillämpning å respektive anställningshavargrupper från och med den 1 juli det år de utfärdades. I anslutning till den terminologi, som tillämpas i fråga om tjänstepensioner, benämns de familjepensioner, som utgå enligt ifrågavarande reglementen, *nyare* pensioner.

Åt efterlevande till befattningshavare, vilka avgått ur tjänst före sistberörda reglementens ikraftträdande, äro pensionerna — i det följande benämnda *äldre* pensioner — bestämda i första hand med tillämpning av i huvudsak följande reglementen, nämligen

reglementet den 9 juni 1899 (nr 50 s. 1), den 21 december 1907 (nr 136 s. 1) eller den 15 december 1916 (nr 582) för civilstatens änke- och pupillkassa;

reglementet den 30 maj 1884 (nr 30) eller den 28 september 1934 (nr 491) för tullstatens enskilda pensionsinrättning;

reglementet den 21 februari 1849, den 11 mars 1910 eller den 22 november 1935 för universitetets i Uppsala pensionsinrättning för tjänstemäns änkor och barn;

reglementet den 29 maj 1863 för pensionsinrättningen för änkor och barn efter ämbets- och tjänstemän vid Lunds universitet;

reglementet den 26 november 1926 för pensionsinrättningen för änkor och barn efter befattningshavare vid universitetet i Lund;

reglementet den 13 februari 1885 (nr 9 s. 1), den 28 september 1895 (nr 84) eller den 25 november 1927 (nr 444) för lotsverkets enskilda pensionskassa;

reglementet den 10 november 1876 (nr 52) för arméns gamla änke- och pupillkassa;

reglementet den 14 december 1883 (nr 65), den 23 november 1888 (nr 69), den 15 december 1893 (nr 109) eller den 30 december 1905 (nr 83) för arméns nya änke- och pupillkassa;

reglementet den 22 januari 1892 (nr 32) eller den 17 november 1899 (nr 92) för flottans pensionskassa;

reglementet den 17 december 1866 (nr 108 s. 1), den 17 juni 1908 (nr 61 s. 17) eller den 10 december 1920 (nr 906) för telegrafverkets änke- och pupillkassa;

reglementet den 30 december 1910 (nr 162 s. 5) för statens järnvägars änke- och pupillkassa;

reglementet den 11 oktober 1878 (nr 32) för lärarnas vid elementarläroverken änke- och pupillkassa;

reglementet den 8 december 1911 (nr 155) för lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa;

reglementet den 15 oktober 1875 (nr 81) för folkskollärarnas änke- och pupillkassa; samt

reglementet för statens pensionsanstalt den 31 december 1919 (nr 878).

I fråga om efterlevande barn till kvinnliga befattningshavare i statens tjänst utgå äldre familjepensioner, vilka jämlikt kungörelsen 1925:279 äro fastställda med tillämpning av de familjepensionsbestämmelser, som gällt för motsvarande manlig befattningshavare vid samma verk.

I samband med statens övertagande av vissa av förenämnda kassor ha ifrågavarande pensionstagare — utöver reglementsensliga pensioner — tillförsäkrats, förutom i förekommande fall viss förbättring av pensionen, motsvarande från kassorna tidigare medgiven förmån, viss procentuell förhöjning av grundpensionerna. Dessa förhöjningar, som i de särskilda fallen till storleken bestämts med hänsyn till vederbörande kassas ekonomiska ställning, påvisad genom försäkringstekniskt framräknade överskottsmedel, beräknas i allmänhet efter följande procentsatser:

för pension, grundad på delaktighet i civilstatens änke- och pupillkassa	20 procent;
för pension, grundad på delaktighet i telegrafverkets änke- och pupillkassa	22 »
för pension, grundad på delaktighet i statens järnvägars änke- och pupillkassa	22 »
för pension, grundad på delaktighet i arméns familjepensionskassa	25 »

för pension, grundad på delaktighet i marinens familjepensionskassa	14 procent,
för pension, grundad på delaktighet i tullstatens enskilda pensionsinrättning	20 » ,
samt för pension, grundad på delaktighet i universitetets i Uppsala pensionsinrättning för tjänstemäns änkor och barn	13 » .

Bestämmelser angående dessa förhöjningar, å vilka icke beräknas rörliga tilläggsförmåner, äro meddelade i särskilda kungörelser.

Någon motsvarande procentuell förbättring har icke kommit de familjepensionärer till del, som uppbära pensioner, grundade på delaktighet i pensionsinrättningen för änkor och barn efter ämbets- och tjänstemän vid universitetet i Lund samt lotsverkets enskilda pensionskassa, liksom ej heller de pensionsberättigade efterlevande efter läroverkslärare, vilka uppbära pension enligt reglementet för statens pensionsanstalt.

Vid en år 1939 verkställd utredning, avsedd att bland annat klarlägga storleksförhållandet mellan *äldre* och *nyare* familjepensioner, har lämnats en ingående redogörelse för pensionsnivån för de *äldre* pensionerna. Utredningen är intagen såsom bilaga till proposition nr 296 till 1939 års lagtima riksdag angående förbättring av vissa äldre tjänste- och familjepensioner m. m. Den företagna undersökningen ådagalade, att de äldre familjepensionernas nivå var i hög grad ojämn icke endast vid jämförelse mellan pensioner, som ursprungligen utgått från olika familjepensionskassor, utan även vid jämförelse mellan de förmåner, som vid olika tidpunkter eller eljest efter olika grunder beviljats inom en och samma kassa. I fråga om relationen till nyare pensioner påvisades, att de äldre familjepensioner, som utgingo efter befattningshavare vid telegrafverket eller statens järnvägar, i allmänhet till beloppet svarade mot minst 80 procent av jämförlig nyare pension. Av 3 480 enligt reglementet för statens järnvägars änke- och pupillkassa bestämda familjepensioner utgingo 3 187 med belopp, som lägst svarade mot 90 procent av nyare pension. Beträffande övriga pensionstagargrupper var relationstalet vida ogynnsammare och för samtliga 11 945 undersökta familjepensioner nådde relationstalet i 5 367 fall icke upp till 70 procent.

På grundval av det i utredningen framlagda statistiska materialet föreslogs i förenämnda proposition en provisorisk pensionsförbättring av sådana äldre familjepensioner, beträffande vilka summan av pensionsförmånerna för ensam änka med rätt till hel pension understeg 70 procent av jämförlig *nyare* pension. Förbättringen skulle i princip motsvara den vid jämförelsen konstaterade skillnaden, därest fråga vore om hel änkepension, och i andra fall ett mot nämnda skillnad svarande proportionellt belopp. Beträffande den närmare avgränsningen av pensionsförbättringens tillämplighetsområde föreslogs, att bland andra följande pensioner icke skulle omfattas av den förordade regleringen, nämligen

s. k. riksdagspensioner;

från statens pensionsanstalt utgående familjepensioner, som grundats i

andra befattningar än sådana, som då antingen voro statliga eller i vart fall inordnade eller bestämda att inordnas i det statliga systemet;

familjepensioner efter befattningshavare, som varit anställda vid enskild järnväg eller annat företag, som övertagits av statens järnvägar;

familjepensioner, som voro grundade på delägarskap i telegrafverkets änke- och pupillkassa;

familjepensioner till överåriga döttrar eller eljest överåriga arbetsoförmögna barn.

Den provisoriska förbättringen skulle till storleken begränsas så att förbättringen i intet fall komme att avvägas med hänsyn till högre lönegrad än B 30 för civila befattningshavare och O 6 för försvarsväsendets beställningshavare. Såsom lägsta belopp för förbättrad pension skulle gälla det belopp, som svarade mot 70 procent av nyare pension i femte lönegraden.

Då å äldre familjepensioner beräknades dyrtidstillägg och det i förevarande sammanhang vore av betydelse att dyrtidskompensationen å dessa pensioner beräknades efter samma grunder som dyrtidskompensationen å nyare pensioner, förordades i propositionen, att de äldre familjepensionerna — även om förbättring icke ifrågakomme — skulle utbytas mot ny familjepension, så avpassad att densamma jämte ett procentuellt tillägg, beräknat huvudsakligen enligt de grunder, som gällde för rörlig del enligt 1936 års allmänna familjepensionsreglemente, gäve samma eller praktiskt taget samma förmåner, som skulle ha utgått enligt då gällande regler angående fasta pensionsförmåner och dyrtidstillägg.

Den 1939 års lagtima riksdag sålunda förelagda propositionen godkändes utan några jämkningar i nu förevarande delar. I anslutning till riksdagsbeslutet meddelade Kungl. Maj:t i kungörelse den 22 juni 1939 (nr 508) angående ny familjepension erforderliga bestämmelser i ämnet. Genom nämnda kungörelse har, fränsett pensioner som grundats i befattning vid telegrafverket eller statens järnvägar och vilka uteslutits från kungörelsens tillämpning, erhållits en i stort sett jämn pensionsnivå, i det att pensionerna såvitt angår lönegraderna 5—30 i allmänhet utgöra 70 procent av pensioner i motsvarande lönegrader enligt 1936 års allmänna familjepensionsreglemente. I icke obetydlig omfattning finnas dock jämväl inom hithörande pensionstagargrupper pensioner, som utgå med högre belopp.

Vid den överarbetning av 1936 års allmänna familjepensionsreglemente, som resulterade i 1941 års reglemente, ansågs någon reell höjning av familjepensionsförmånerna icke böra komma till stånd. Härvid erinrades särskilt, att familjepensionskostnaderna av gammalt bestritts och alltjämt till övervägande del bestredes genom befattningshavarnas egna avgifter. Med hänsyn till den grundsats, som sålunda tillämpats för finansieringen av familjepensionskostnaderna, finge en förhöjning av familjepensionsunderlagen förknippas med en sådan höjning av familjepensionsavdragen, att därigenom bestredes den huvudsakligaste delen av kostnadsökningen. Vissa olägenheter vore emellertid förenade med en mera väsentlig rubbning av gällande familjepensionsavdrag. Därtill kom, att tillkomsten av 1936 års familjepen-

sionsreglemente för de flesta förvaltningsområden medfört en betydande förbättring av familjepensionsförmånerna samt att en reglering uppåt av dessa förmåner därför inte kunde anses oundgängligen nödvändig.

För vissa militära beställningshavare, för vilka lönerelationen inneburit en ändring i tidigare lönerelation mellan civila och militära befattningar, genomfördes emellertid en höjning av pensionsunderlagen, varav vissa smärre jämkningar i pensionsnivån blevo följden. På grund av likartade åtgärder beträffande vissa förordnandetjänster kommo jämväl i fråga om dessa vissa jämkningar i pensionsnivån till stånd.

Då det ansågs önskvärt, att familjepensionsunderlagen så avvägdes, att å pensionsbeloppen kunde tillämpas samma system för rörligt tillägg som beträffande de nyaste tjänstepensionerna, vidtogs emellertid en sådan allmän höjning av pensionsunderlagen, att dessa jämte rörligt tillägg i stort sett gävo samma totalförmåner som de äldre pensionsunderlagen jämte rörlig pensionsdel, beträffande vissa militära beställningar och förordnandetjänster dock efter nyssnämnda jämkningar.

2. Omfattningen av en ny familjepensionsreglering m. m.

1945 års riksdag har i skrivelse nr 464 under åberopande av bankoutskottets utlåtande nr 50 hemställt, att Kungl. Maj:t ville, i anslutning till vad utskottet i nämnda utlåtande anfört, låta verkställa skyndsamt utredning angående allmän reglering av familjepensioner, som utgå enligt äldre grunder än de vid 1941—1943 års riksdagar fastställda. Med anledning härav har inom finansdepartementet verkställts utredning angående förbättring av vissa äldre familjepensioner. I sammanhang härmed har särskild uppmärksamhet ägnats åt spörsmålet om ändrad dyrtidskompensation. Resultaten av utredningen ha redovisats i en i mars 1946 upprättad *departementspromemoria*.

Den föreslagna pensionsregleringens omfattning. Utredningen har omfattat dels sådana författnings- eller eljest reglements enligt grundade pensioner, vilka i det föregående betecknats såsom *äldre familjepensioner*, dels familjepensioner efter befattningshavare, som varit anställda vid enskild järnväg eller annat företag, men övertagits av statens järnvägar, dels ock av riksdagen eller av Kungl. Maj:t med stöd av riksdagens bemyndigande beviljade familjepensioner, vilka pensioner i det följande enhetligt benämnas *riksdagspensioner*.

Den nu avsedda pensionsförbättringen skulle allmänt taget komma att gälla alla enligt äldre familjepensionsbestämmelser pensionsberättigade efterlevande till statliga befattningshavare eller till befattningshavare, som i stort sett äro att likställa med dessa, nämligen f. d. folk- och småskollärare samt f. d. ämneslärare vid högre kommunala skolor. Familjepensionsregleringens omfattning skulle i enlighet härmed — bortsett från att den begränsats till äldre familjepensioner — helt svara mot den tjänstepensionsreglering, som föreslagits i proposition nr 5 till årets riksdag. I promemorian har förordats att i likhet med vad som skedde vid 1939 års reglering från den nu ifrågakom-

mande pensionsförbättringen undantagas familjepensioner till överåriga döttrar eller eljest överåriga barn. Då såsom angivits pensionsnivån är enhetlig för nyare och nyaste familjepensioner, kan till skillnad mot vad fallet var i fråga om tjänstepensionerna fråga icke uppkomma om förbättring av nyare pensioner.

Teknisk uppräknig av vissa familjepensioner. Vid bedömandet av frågan om en allmän förbättring av pensionerna har, såsom angivits, uppmärksamheten fästs vid de nu gällande olika reglerna för dyrtidskompensation åt pensionsstagare. Härom anföres i promemorian.

Å familjepensioner, som icke blivit föremål för omräkning med tillämpning av kungörelsen 1939:508, utgå dyrtidstillägg — för närvarande 31 procent å s. k. reglerad och 44 procent å oreglerad familjepension — och kristillägg, 16 procent. Kristillägget beräknas, vad angår reglerad pension på pensionen jämte 15 procent dyrtidstillägg och vad angår oreglerad pension på pensionen jämte 28 procent dyrtidstillägg. Dyrtidstillägget skall å pensioner, vilkas månadsbelopp understiga 125 kronor beräknas på förhöjt underlag. Bortsett härifrån och från vissa smärre jämkningar, som föranledas av sättet för dyrtidstilläggets beräkning, utgå tilläggsförmånerna å här nämnda pensioner vid nuvarande indexläge sålunda sammanlagt med respektive 49,4 och 64,48 procent. Å pensioner, som avses i kungörelsen 1939:508, utgår procentuellt tillägg — för närvarande 26 procent. Vad angår nyare pensioner beräknas den rörliga delen enligt samma grunder som det procentuella tillägget. Kristillägg, 16 procent, beräknas beträffande sistberörda båda slag av pensioner å ett tilläggsunderlag, motsvarande 110 procent av den fasta pensionen. På grund härav uppgå de sammanlagda tilläggsförmånerna i dessa fall, förenämnda jämkningar härvid obeaktade, till 43,6 procent. Å nyaste pensioner utgå rörligt tillägg, 15 procent, och kristillägg, 16 procent, beräknat å den fasta pensionen, eller sammanlagt 31 procent.

I propositionen 1946:5 har förordats, att i samband med den föreslagna generella förbättringen av äldre och nyare tjänstepensioner dessa i samtliga fall uppräknas till sådan nivå, att å desamma i fortsättningen beräknas rörligt tillägg och kristillägg. Jämväl de äldre familjepensioner, vilka skulle omfattas av den nu ifrågasatta pensionsförbättringen, torde böra bli föremål för en motsvarande teknisk uppräknig. Detta torde även böra gälla nyare familjepensioner. Genom en sådan uppräknig av dessa senare komma — fränsett vissa i det föregående omnämnda militära familjepensioner och familjepensioner åt efterlevande till förordnandetjänstemän — dessa pensioner att till grundbeloppen helt överensstämma med de grundbelopp, som skulle ifrågakomma vid en tillämpning av 1941 års allmänna familjepensionsreglemente, därest lika betingelser föreligga i fråga om lönegrad, tjänstetid och efterlevande m. m.

3. Förbättring av reglements- eller författningensligt bestämda familjepensioner.

Pensionsförbättringens storlek. Vid övervägandet av nu ifrågakommande förbättring ha i departementspromemorian följande fyra alternativ tagits i betraktande.

Alternativ 1. Samtliga äldre pensioner uppräknas till 90 procent av nivån

för motsvarande nyaste pensioner. Beträffande familjepensioner åt efterlevande till militära beställningshavare och vissa förordnandetjänstemän sker uppräkningsen — med hänsyn till förhållanden varom inledningsvis erinrats — till nivån för nyare pensioner. Genom en sådan uppräkningsen komma samtliga äldre pensioner i ett jämförelsevis enhetligt läge i förhållande till de nyaste.

Alternativ 2. Samtliga äldre pensioner uppräknas till nivån för motsvarande nyaste pensioner, med iakttagande dock av under alternativ 1 angivna modifieringar.

Alternativ 3. Samtliga pensioner till och med lönegrad A 12 eller motsvarande löneställning uppräknas till nivån för motsvarande nyaste pensioner, med iakttagande dock av under alternativ 1 angivna modifieringar. Härigenom vinnes motsvarighet till den i propositionen 1946: 5 förordade regleringen av äldre tjänstepensioner. Familjepensioner i högre löneställning omräknas efter pensionsbelopp, som i varje fall med 525 kronor — förbättringen i 12 lönegraden — överskjuter minimipensionen enligt kungörelsen 1939: 508 i motsvarande lönegrad.

Alternativ 4. Samtliga pensioner regleras med tillämpning av alternativ 3, dock att de lägst, på sätt under alternativ 1 förordats, skola uppräknas till 90 procent av nivån för motsvarande nyaste pensioner.

I fråga om verkningarna av de olika alternativen anföres i departementspromemorian följande.

Alternativ 1. En reglering av pensionerna enligt detta alternativ skulle, såvitt angår de enligt kungörelsen 1939: 508 uppräknade pensionerna, medföra en förbättring, som varierar mellan 206 kronor (lönegrad A 4, vilket är den lägsta lönegrad, efter vilken äldre familjepension torde uppbäras) och 810 kronor (lönegrad O 6). I mellanlägena stiger förbättringen successivt.

Kostnaderna för en förbättring enligt detta alternativ hava beräknats till 2,7 milj. kronor.

Alternativ 2. Vid en reglering enligt detta alternativ skulle förbättringarna för de i alternativ 1 angivna pensionerna utgöra 332 kronor i lönegrad A 4 och 1 203 kronor i lönegrad O 6.

Alternativet har kostnadsberäknats till 4,7 milj. kronor.

Alternativ 3. Verkningarna av alternativet framgå av dess utformning.

Kostnaderna för en reglering enligt detta alternativ hava beräknats till 3,1 milj. kronor.

Alternativ 4. Såvitt angår pensioner, som förbättras enligt kungörelsen 1939: 508, skulle en reglering enligt detta alternativ överensstamma med alternativ 3 upp till och med 21 lönegraden. I fråga om pensioner, som avvägs efter högre löneställning, skulle reglering ske till samma nivå, som förordats i alternativ 1.

Ett genomförande av detta alternativ har beräknats medföra en årlig kostnad av 3,5 milj. kronor.

Vid övervägandet av de olika alternativen har i departementspromemorian alternativ 4 ansetts vara att föredraga, då detsamma utan alltför betydande kostnadsökning innebär en reglering av äldre familjepensioner enligt de olika grunder, som var för sig föranlett upprättandet av alternativen 1 och 3. Här om anföres i promemorian följande.

Såsom i det föregående framhållits, konstaterades vid den år 1939 verkställda översynen av familjepensionerna, att en betydande ojämnhet var utmärkande för de pensioner, som vid olika tidpunkter beviljats med tillämpning av bestämmelser, utfärdade för de av staten övertagna pensionskassorna. Denna ojämnhet framkom vid jämförelse icke blott mellan pensioner, som ursprungligen utgått från olika kassor, utan även mellan pensioner, som beviljats inom en och samma kassa. Det sålunda påvisade läget för de äldre familjepensionerna har givetvis i första hand föranletts av att pensionerna inom de skilda kassorna bestämts efter olika grunder. Avgörande för pensionernas storlek har emellertid även varit vederbörande kassas ekonomiska ställning.

I allmänhet torde verksamheten vid kassorna hava varit försäkringsmässigt så organiserad att delägarna själva genom sin avgiftsbetalning svarade för kostnaderna för grundpensionerna. Statsbidrag hade dock på ett tidigt stadium ställts till kassornas förfogande. Dessa statsbidrag hava för de olika kassorna varit av växlande storlek och även haft olika innebörd. Vissa kassor erhöello betydande statsbidrag icke blott för administrationen utan även för pensioneringen, medan för andra kassor bidraget begränsades till att avse endast administrationen. Utan tvekan har statsbidragens storlek i vissa fall i väsentlig grad medverkat till att redan under kassans verksamhetstid förbättringar av äldre pensioner kunnat genomföras. Statsbidraget torde även hava påverkat storleken av den procentuella förbättring av kassapensionerna, som enligt vad förut angivits utverkades i samband med statens övertagande av de olika kassorna. 1939 års statistiska utredning torde få anses hava givit ett klart belägg för att den allmänna pensionsnivån för kassapensionerna varit gynnsammare i de fall kassorna i större omfattning erhållit statligt understöd.

Det har vid en nu ifrågakommande reglering av de äldre familjepensionerna ansetts naturligt, att de sålunda påvisade verkningarna av statens tidigare bidragsverksamhet på hithörande område utjämnas och detta torde endast kunna i stort sett vinnas genom att pensionsnivån, på sätt i alternativ 1 föreslagits, höjes till en nivå, motsvarande lägst 90 procent av nyaste pensioner. Då emellertid härigenom icke skulle ernås en tillfredsställande höjning av miniminivån för de lägsta pensionerna, har det i anslutning till vad som föreslagits i fråga om reglering av äldre tjänstepensioner ansetts lämpligt, att, såsom enligt alternativ 3 förordats, därjämte de lägre pensionerna höjas till nivån för de nyaste pensionerna, dock högst med 525 kronor. Enligt det sålunda uppbyggda, såsom alternativ 4 betecknade förslaget till pensionsreglering skulle en tillfredsställande förbättring av såväl lägre som högre pensioner erhållas.

Beträffande sättet för pensionsförbättringens genomförande anföres i promemorian.

Den nu ifrågakommande pensionsregleringen, innefattande såväl den egentliga pensionsförbättringen som den föreslagna tekniska uppräknigen, synes böra genomföras på sådant sätt, att de nya pensionsbeloppen i en särskild tabell angivas lönegrad för lönegrad. För den tekniska uppräknigen av nyare familjepensioner torde en på liknande sätt uppställd tabell böra utarbetas. Vad angår avkortade äldre pensioner torde förbättringen för hel pension nedsättas i relation till avkortningen. Avkortade nyare pensioner torde böra omräknas med ledning av särskild tabell, i vilken angivas nuvarande pensionsbelopp i intervaller om 12 kronor samt häremot svarande reglerade pensioner. Samma eller på liknande sätt beträffande dyrtidstilläggsreglerad pension utarbetad tabell torde böra komma till användning för uppräknigen av pension, vilken utgår med så högt belopp, att förbättring icke skall utgå. Familjepen-

sioner åt efterlevande till befattningshavare, som tillhört enskilt, av statens järnvägar sedermera övertaget eller nedlagt företag, torde böra omregleras eller i förekommande fall blott uppräknas med beaktande av nu angivna allmänna grunder för pensionsreglering.

Vid ett genomförande av nu ifrågasatt förbättring blir det beträffande varje pension erforderligt att fastställa, efter vilken lönegrad den omreglerade familjepensionen skall beräknas. I allmänhet torde detta icke erbjuda några svårigheter och prövningen härutinnan synes för den skull böra ankomma på vederbörande pensionsutbetalande myndighet. Där tveksamhet rörande lönegradsplaceringen skulle föreligga i något fall, torde myndigheten böra underställa frågan Kungl. Maj:ts prövning.

4. Förbättring av riksdagspensioner m. m.

Riksdagen har i viss omfattning beviljat pensioner åt sådana efterlevande till befattningshavare eller arbetare i statens tjänst, vilka icke kunnat komma i åtnjutande av författnings- eller eljest reglementsenslig pension eller för vilka en förbättring av sådan pension ansetts böra ifrågakomma. Därjämte har riksdagen i vissa fall beviljat pension eller understöd av familjepensions karaktär utan att statsanställning förelegat. Härutinnan må i detta sammanhang allenast erinras, att fall förekomma, där sådan pension har karaktär av honnörspension, samt att ett flertal understöd beviljats efterlevande till personer, vilka dödats eller avlidit till följd av olycksfall m. m. under sådana förhållanden, att ersättning författningsenligt icke kunnat ifrågakomma men likväl ansetts böra utgå av statsmedel. I departementspromemorian har i anslutning till vad som förordats i propositionen 1946: 5 frågan om en reglering av honnörspensionerna och olycksfallsunderstöden ansetts icke böra upptagas till prövning i förevarande sammanhang.

Under här behandlade grupp av pensioner ha även upptagits de pensioner, som Kungl. Maj:t årligen i viss omfattning beviljat åt i regel efterlevande till sådana arbetare i statens tjänst, vilka icke ägt familjepensionsrätt. Kungl. Maj:ts ifrågavarande beslut grunda sig på särskilt bemyndigande, meddelat av 1930 års riksdag (jfr bankoutskottets utlåtande 1930: 14). Dessa och liknande pensioner ha vid nu ifrågasatt pensionsreglering jämförts med av riksdagen beviljade pensioner.

Bland riksdagspensionerna förekomma ett mindre antal, som fastställts att utgå med belopp, motsvarande författningsenslig pension. Vidare har riksdagen i en del fall beviljat enligt författningsensliga grunder fastställd pension (fyllnadspension) att utgå utöver författningsenligt beviljad pension. I promemorian föreslås, att dessa pensioner vid en omreglering behandlas såsom författningsensliga pensioner och att, vad angår fyllnadspensionerna, grundpensionen och fyllnadspensionen omregleras såsom en enhet. Vid tveksamhet beträffande regleringen i dylikt fall skulle frågan underställas Kungl. Maj:ts prövning.

I fråga om förbättring av riksdagspensioner i övrigt anföres i promemorian.

Vad angår den stora gruppen av de genom beslut av riksdagen eller av Kungl. Maj:t enligt bemyndigande beviljade pensionerna hade det varit önskvärt, att — i likhet med vad som föreslagits beträffande motsvarande tjänstepensioner i propositionen 1946: 5 — förbättringen kunnat avvägas i överensstämmelse med de grunder, som föreslagits i fråga om motsvarande författningsenliga pensioner d. v. s. med beaktande av vederbörande befattningshavares löneställning och tjänstetid. Ifrågavarande familjepensioner hava emellertid bestämts relativt schablonmässigt och vid den skälighetsprövning, som i regel föregått beviljandet av dessa pensioner, har hänsyn till löneställning och tjänstetid tagits endast i viss begränsad omfattning. Överhuvud taget har familjepension såsom regel beviljats endast i sådana fall, där anställningshavaren haft en anställningstid av minst 15 år och där samtidigt för de efterlevande förelegat ett verkligt behov av understöd.

För att icke åstadkomma rubbning i relationen mellan de olika, med beaktande av individuella förhållanden avvägda pensionsförmånerna, torde det bli nödvändigt att giva ifrågakommande reglering i dessa fall formen av en procentuell förbättring. Bestämmandet av det procenttal, efter vilket förbättringen bör avvägas, synes kunna ske med beaktande av den nyss förordade procentuella förbättringen av lägre författningsenliga familjepensioner. Ifrågavarande procenttal utgör exempelvis 30,1 i lönegrad 5, 30,3 i lönegrad 10 och 29,4 i lönegrad 15. Med hänsyn till dessa procenttal torde förbättringen av riksdagspensionerna lämpligen böra fastställas att utgöra 30 procent av den äldre pensionen, tilläggsförmåner däri inberäknade. Då de av riksdagen eller av Kungl. Maj:t med riksdagens bemyndigande beslutade pensionerna i stort sett utgå med lägst omkring 636 och högst omkring 1 876 kronor, skulle förbättringen komma att utgöra lägst 190 och högst 563 kronor.

De årliga kostnaderna för en reglering i enlighet med det förestående förslaget av de genom beslut av riksdagen eller av Kungl. Maj:t enligt bemyndigande beviljade pensionerna ha uppskattats till omkring 230 000 kronor.

Utöver de i förevarande sammanhang berörda pensionerna förekomma vissa understöd, som utgå av statsmedel och ha karaktären av familjepensioner. Beträffande dylika understöd har i promemorian anförts, att Kungl. Maj:t torde böra inhämta riksdagens bemyndigande att besluta om pensionsförhöjning i huvudsaklig överensstämmelse med de allmänna grunderna för förevarande pensionsreglering.

5. Sammanträffande av familjepension och folkpension.

I departementspromemorian har även berörts frågan om sammanträffande av familjepension och folkpension. Härom anføres följande.

Enligt det av socialvårdskommittén framlagda såsom alternativ III betecknade förslaget till reglering av folkpensionerna skulle varje svensk medborgare efter fyllda 67 år utan behovsprövning komma i åtnjutande av ålderspension, som skulle utgå med 1 000 kronor för ensamstående pensionär och 1 600 kronor för äkta makar. Därest såväl detta socialvårdskommitténs förslag som den i det föregående förordade pensionsregleringen komme att genomföras, skulle efterlevande till statlig anställningshavare, vilken uppbär nu

avsedd pension, komma att av statsmedel erhålla en betydande förbättring. De spörsmål avseende sammanträffande av folkpension och familjepension, som sålunda uppkomma i händelse av ett genomförande av berörda folkpensionsalternativ, torde böra särskilt övervägas.

Yttrandena.

Över promemorian ha infordrade utlåtanden avgivits av järnvägsstyrelsen, statskontoret och statens pensionsanstalt.

Järnvägsstyrelsen har framhållit, att åtskilliga av de från statens järnvägar utgående äldre familjepensionerna överstege de pensioner, som skulle komma att utgå enligt det föreliggande förslaget. På grund härav syntes det böra föreskrivas, att ingen skulle lida minskning i sina tidigare pensionsförmåner.

Vad anginge spörsmålet angående sammanträffande av familjepension och den folkpension, som i anledning av socialvårdskommitténs förslag kunde komma att utgå utan behovsprövning, ansåge järnvägsstyrelsen skäl knappast föreligga att minska familjepensionen för dem, som i regel först vid en ålder av 67 år skulle erhålla dylik folkpension.

Statskontoret har yttrat i huvudsak följande.

I anslutning till den i proposition nr 5 till innevarande års riksdag föreslagna regleringen av äldre tjänstepensioner torde det vara påkallat att genomföra en förbättring även av de äldre familjepensionerna. I fråga om pensionsförbättringens storlek finner sig statskontoret kunna ge sin anslutning till det alternativ, som förordats i promemorian. Enligt detta alternativ skulle sålunda förbättringen vad gäller de lägre pensionerna medföra en fullständig utjämning i förhållande till nivån för pensionerna enligt de nyaste familjepensionsreglementena. Även i fråga om de familjepensioner, som svara mot högre lönelägen, får pensionsförbättringen särskilt i betraktande av att familjepensioneringen i princip ansetts böra bekostas genom befattningshavarnas egna avgifter anses vara förmånlig.

Likaledes anser sig statskontoret böra biträda det förslag, som framlagts om förbättring av förekommande av riksdagen beviljade familjepensioner ävensom med dessa jämförliga efterlevandepensioner.

I sitt utlåtande över förenämnda förslag till reglering av vissa tjänstepensioner hänvisade statskontoret till att för det framtida ordnandet av all tjänste- och familjepensionering de avgöranden, som komme att träffas rörande folkpensioneringen, torde bliva av väsentlig betydelse. Med hänsyn bl. a. härtill ansåg sig ämbetsverket för närvarande böra förordade endast en provisorisk reglering av tjänstepensionerna. Av samma skäl torde det vara påkallat att i avvaktan på att spörsmålet om en reglering av sammanträffande familjepension och folkpension vinner sin lösning, även giva den nu förordade familjepensionsregleringen provisorisk karaktär.

Statens pensionsanstalt har förklarat sig icke ha något att erinra mot den föreslagna pensionsregleringens omfattning. I fråga om regleringens genomförande har pensionsanstalten anfört, att de i departementspromemorian angivna principerna, sammanställda med vad som i proposition nr 5 till årets riksdag föreslagits i fråga om reglering av vissa tjänstepensioner, ledde till en i stort sett skäligen förbättring av äldre familjepensioner. Pensionsanstalten

förutsatte, att vid den nu föreslagna regleringen av äldre familjepensioner åt efterlevande till ordinarie folkskollärare vederbörande befattningshavare, i likhet med vad fallet varit vid 1939 års reglering, skulle anses ha innehaft befattning motsvarande lönegrad A 15.

I fråga om sammanträffande av familjepension och folkpension har pensionsanstalten anfört följande.

I promemorian har anförts, att särskilt övervägande torde böra ägnas de spörsmål om sammanträffande av folkpension och familjepension som uppkomma i händelse av ett genomförande av socialvårdskommitténs såsom alternativ III betecknade förslag till reglering av folkpensionerna.

Enligt pensionsanstaltens mening lär man icke kunna underlåta att vid en folkpensionsreform enligt nämnda alternativ låta avvägningen av de med tjänst förenade framtida pensionsförmånerna röna visst inflytande av folkpensionen. Om så kommer att ske förefaller det naturligt att låta jämväl den nu ifrågavarande förbättringen av familjepensioner påverkas av folkpensionen, enär eljest denna av skälighetshänsyn föranledda förbättring skulle kunna bringa familjepensionstagare enligt äldre bestämmelser i ett väsentligt bättre läge än motsvarande pensionstagare enligt nyaste bestämmelser. Innan ställning tagits till den närmare utformningen av föreskrifterna om folkpensionens eventuella inverkan på framtida pensioner, är det emellertid vanskligt att skapa regler för hänsynstagande till folkpensionen vid utmätande av förbättringen av äldre pensioner. Pensionsanstalten får därför föreslå, att man i nuvarande läge allenast vidtager den åtgärden att förbättringen gives giltighet blott tills vidare, eventuellt för viss begränsad tid, och att spörsmålet om den blivande folkpensionsreformens inverkan på förbättringens belopp upptages till behandling i samband med den av nämnda reform påkallade revisionen av gällande statliga tjänste- och familjepensionsreglementen.

Departementschefen.

I anledning av en av 1945 års riksdag gjord hemställan har inom finansdepartementet utredning verkställt angående förbättring av vissa äldre familjepensioner. Resultatet av utredningen har sammanfattats i den i det föregående omförmälda departementspromemorian.

Vad angår reglements- eller författningens bestämda familjepensioner ha i promemorian framlagts fyra alternativa förslag till reglering av äldre familjepensioner. Någon reglering av nyare familjepensioner, d. v. s. pensioner som bestämts med tillämpning av 1936 års allmänna familjepensionsreglemente eller därmed jämställda pensionsbestämmelser, har däremot icke ifrågasatts, då pensionsnivån för dessa pensioner i princip motsvarar nivån för de nyaste, enligt nu gällande bestämmelser utgående familjepensionerna. Enligt alternativ 1, vilket kostnadsberäknats till 2,7 miljoner kronor för år, skulle de äldre pensionerna uppräknas till 90 procent av nivån för motsvarande nyaste pensioner. En dylik reglering har, såsom i promemorian anförts, ansetts naturlig, då nuvarande ojämnheter i nivån för äldre familjepensioner, vilka i viss omfattning sammanhånga med statens tidigare bidragsverksamhet på hithörande område, härigenom i huvudsak skulle undanröjas. Förbättringen skulle emellertid i de lägre lönegraderna icke

bliva tillfredsställande. En uppräknig efter de nyaste pensionerna enligt alternativ 2 skulle åter medföra en godtagbar reglering av de lägsta pensionerna. I de högre lönegraderna skulle emellertid förbättringen bliva oproportionerligt stor. Alternativet har beräknats medföra en årlig merkostnad av 4,7 miljoner kronor. Enligt alternativ 3 skulle pensioner till och med lönegrad A 12 eller motsvarande löneställning uppräknas till nyaste pensioner. Familjepensioner motsvarande högre lönelägen skulle förbättras med samma belopp som förbättringen i lönegrad A 12 eller med i runt tal 525 kronor för år. Kostnaderna för en förbättring enligt detta alternativ ha beräknats till 3,1 miljoner kronor för år. Alternativ 4 slutligen innebär i princip, att de enligt äldre bestämmelser utgående familjepensionerna efter befattningshavare inom lönegrader, som motsvara A 12 eller lägre, uppräknas till nivån för nyaste pensioner (uppräknig till 100 procent), att för högre lönegrader än A 20 uppräknig sker till 90 procent av nivån för nyaste pensioner samt att för ett mellanskikt, motsvarande lönegraderna A 13—A 20, uppräknig sker till ett från 100 till 90 fallande procenttal. Såsom förslaget är upplagt, kommer pensionsförbättringen inom lönegraderna under A 13 och över A 20 att stiga med lönegraden, under det förbättringen inom lönegraderna A 13—A 20 kommer att hålla sig konstant vid omkring 525 kronor. Alternativet har beräknats medföra en årlig kostnad av 3,5 miljoner kronor.

I såväl departementspromemorian som de avgivna yttrandena har alternativ 4 förordats. Jämväl för egen del anser jag på de i promemorian angivna skälen, att en reglering enligt alternativ 4 bör givas företräde. Jag tillstyrker sålunda, att de äldre reglements- eller författningenligt bestämda pensionerna omregleras i enlighet härmed. Härvid torde böra iakttagas vad i promemorian anförts angående vissa jämkningar beträffande uppräknigen till nivån för nyaste pensioner.

Beträffande de genom beslut av riksdagen eller av Kungl. Maj:t enligt bemyndigande beviljade pensionerna har i promemorian föreslagits, att omregleringen erhåller formen av procentuell förbättring. Härigenom skulle rubbning icke ske i relationen mellan de olika, med beaktande av individuella förhållanden avvägda pensionsförmånerna. Med ledning av den föreslagna procentuella förbättringen av lägre författningenliga pensioner har förbättringen av riksdagspensionerna föreslagits skola genomgående fastställas till 30 procent av den äldre familjepensionen, tilläggsförmånerna däri inberäknade. Mot regleringen i denna del, vilken beräknats medföra en årlig utgiftsökning av omkring 230 000 kronor, har icke någon erinran rikats i de avgivna yttrandena. Det i departementspromemorian i förevarande hänseende framlagda förslaget finner jag mig böra biträda.

I departementspromemorian har föreslagits, att i samband med förbättringen teknisk uppräknig skall ske av vissa familjepensioner till sådan nivå, att å desamma i fortsättningen skola beräknas rörligt tillägg och kristillägg i stället för såsom nu är fallet dyrtidstillägg eller procentuellt tillägg och kristillägg. Jag anser mig böra tillstyrka den föreslagna uppräknigen,

vilken torde böra omfatta såväl av regleringen berörda reglements- eller författningsenligt bestämda äldre familjepensioner som riksdagspensioner och därmed jämförliga pensioner. Såsom i promemorian angivits bör teknisk uppräknig även ske av de nyare pensionerna, vilka icke eljest beröras av regleringen.

Även i fråga om sättet för genomförande av pensionsförbättringen och dennas omfattning biträder jag i huvudsak de i promemorian framlagda förslagen.

Det torde böra få ankomma på Kungl. Maj:t att efter riksdagens prövning av förslaget huvudgrunder meddela erforderliga bestämmelser angående pensionsförbättringens genomförande och därvid besluta om de jämkningar beträffande pensionsförbättringens omfattning och storlek för vissa pensionstagare eller grupper av pensionstagare, som kunna finnas påkallade och förenliga med berörda huvudgrunder. Jämväl i fråga om den tekniska uppräknigen torde Kungl. Maj:t böra erhålla riksdagens bemyndigande att vidtaga erforderliga författningsändringar och de åtgärder i övrigt, som kunna befinnas erforderliga.

I departementspromemorian har framhållits, att i det föregående avsedd pensionstagare skulle komma i åtnjutande av en betydande förbättring, där- est jämväl socialvårdskommitténs såsom alternativ III betecknade förslag till reglering av folkpensionerna komme att genomföras. I vissa av de av- givna yttrandena har i anledning härav förordats, att den föreslagna pen- sionsregleringen skulle erhålla allenast provisorisk karaktär.

För egen del finner jag mig i anslutning till de i bankoutskottets utlåtande nr 19 till årets riksdag angående reglering av vissa tjänstepensioner m. m. gjorda uttalandena i motsvarande fråga böra utgå ifrån, att en eventuell re- duktion av nu omreglerad familjepension med hänsyn till samtidigt utgåen- de folkpension skall kunna inskränkas till en jämkning av kristillägget.

Den nu förordade pensionsregleringen torde böra genomföras från och med den 1 juli 1946.

Kostnadsberäkningar m. m.

Kostnaderna för genomförande av pensionsförbättring i enlighet med vad i det föregående förordats ha, såsom angivits, beräknats till omkring 3,5 miljoner kronor, såvitt angår reglements- eller författningsenligt bestämda pensioner. Kostnaderna för regleringen skulle huvudsakligen eller till om- kring 3,1 miljoner kronor komma att bestridas av anslag under tolfte hu- vudtiteln. Antalet nu avsedda pensioner, som omfattas av regleringen, utgör 12 057, därav 4 990 pensioner, som utbetalas från de affärsdrivande verken.

Årskostnaderna för reglering av riksdagspensionerna och därmed jämför- liga pensioner ha uppskattats till 230 000 kronor. Av detta belopp torde omkring 135 000 kronor komma att belasta riksstaten.

Den föreslagna pensionsregleringen bör medföra en omräkning av åtskilliga av de anslag, som äskats under tolfte huvudtiteln i årets statsverksproposition. Sålunda torde vissa anslag böra uppräknas på sätt framgår av följande sam- manställning.

	I statsverkspropositionen äskat belopp, kronor	Belopp, som nu bör äskas, kronor
<i>A. Statliga pensionsväsendet.</i>		
7. Pensioner åt efterlevande till befattningshavare i statens tjänst	9 700 000	13 000 000
10. Diverse pensioner och understöd m. m. . .	2 600 000	2 800 000
12. Kristillägg å pensioner vid det statliga pensionsväsendet	8 600 000	8 800 000

B. Statsunderstödda pensionsväsendet.

1. Bidrag till pensioneringskostnaderna för statens pensionsanstalt	11 500 000	13 400 000
8. Kristillägg å pensioner vid det statsunderstödda pensionsväsendet	5 900 000	6 000 000

Å andra sidan bör anslaget till Dyrtidstillägg m. m. å äldre pensioner vid det statliga pensionsväsendet, vilket i statsverkspropositionen beräknats till 1 500 000 kronor, bortfalla, varjämte anslaget till Dyrtidstillägg m. m. å pensioner vid det statsunderstödda pensionsväsendet bör nedsättas från det i statsverkspropositionen äskade beloppet 2 150 000 kronor till 1 200 000 kronor.

Hemställan.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte

dels föreslå riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad i det föregående förordats meddela bestämmelser angående omreglering av vissa familjepensioner;

dels återkalla det i årets statsverksproposition framlagda förslaget om anvisande å driftbudgeten under tolfte huvudtiteln för budgetåret 1946/47 av anslag till Dyrtidstillägg m. m. å äldre pensioner vid det statliga pensionsväsendet;

dels ock, med ändring av i statsverkspropositionen framlagda förslag, föreslå riksdagen att å driftbudgeten under tolfte huvudtiteln för budgetåret 1946/47 såsom *förslagsanslag* anvisa:

till <i>Pensioner åt efterlevande till befattningshavare i statens tjänst</i>	kronor	13 000 000;
till <i>Diverse pensioner och understöd m. m.</i>	»	2 800 000;

till <i>Kristillägg å pensioner vid det statliga pensionsväsendet</i>	kronor	8 800 000;
till <i>Bidrag till pensioneringskostnaderna för statens pensionsanstalt</i>	»	13 400 000;
till <i>Dyrtidstillägg m. m. å pensioner vid det statsunderstödda pensionsväsendet</i> . .	»	1 200 000;
till <i>Kristillägg å pensioner vid det statsunderstödda pensionsväsendet</i>	»	6 000 000.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Gustaf Bjured.